

КАКО МИ ЈЕ ГДИН ДЈУИ ДЕЦИМАЛ СПАСАО ЖИВОТ¹

Библиотекарка по имену госпођица Труман Ричиј ме је спасла из чељусти уништења, а сада је сувише касно да јој се захвалим. Нисам прва која је запазила да смо веома ретко у могућности да се захвалимо онима који су нам највише помогли. Спасење је тако силовита ствар да нас тера да скачемо без даха на обали, уз повике радости што смо живи, док наш заборављени спасилац нестаје под водом. Или само да седимо мирно, постиђени, мрмљајући да заправо никад нисмо знали да пливамо како треба. Али сада, када помислим каква сам олупина могла постати без госпођице Ричиј, у страшном сам искушењу да загрлим сваког живог библиотекарка кога сретнем на свом путу у име свих оних душа које су спасили а да тога нису били свесни.

Средњу школу сам уписала шездесетих година у Комонвелту Кентакију који је по улагању у образовање био рангиран отприлике на 55. место после Мисисипија или шта год је већ испод Мисисипија. У последње време Кентаки је драстично променио начин како се новац троши на школе, али тада је мало новчића падало са дрвећа новца које расте у Лексингтону. Наш округ – тамо где трава почиње да жути,² једва да је спајао крај с крајем. Многи наши наставници су посвећено служили у школским учионицама и холовима, али с тако малим буџетом тешко да су могли нешто више да ураде. Нисмо имали отмене предмете као што је латински, рецимо, или математичка анализа. Сем енглеског језика, једина два предмета која смо изучавали током четири године заредом, а који су се одвијали засебно и у засебним зградама, били су домаћинство за девојчице и занати за дечаке. И тако ја данас умет да тапецирам, свечано поставим сто тако да ускладим боје и испланирам традиционално венчање – веома важне вештине које још увек нисам стигла да применим у животу.

С тачке гледишта шеснаестогодишњакиње, средња школа округа Николас од мене ништа није тражила што би ме одвукло са улице; нажалост, ми нисмо имали ни улице. Имали смо путеве, траке и руралне саобраћајне руте, укупно шест, мислим. Имали смо два семафора на којима је после шест сати после подне увек било зелено у свим правцима, како не би успоравали никог у случају да се саобраћај појача.

Оно што нисмо имали укључивало је готово све што би било који тинејџер који држи до себе могао сматрати забавом. У ствари, постојала је само једна ствар коју

¹ Мелвил Дјуи (1851–1931), амерички библиотекар познат по изради библиотечке класификације под називом Дјуијева децимална класификација. (Прим. њрев.)

² Ауторка је употребила реч *bluegrass* – у питању је жанр америчке фолк музике који се развио у области Кентакија, Северне и Јужне Каролине, Тенесија, Вирџиније и Западне Вирџиније. „Оцем“ ове музике сматра се Бил Монро (1911–1996) из Кентакија. (Прим. њрев.)

су сви тинејдери радили из забаве, а то се увек обављало на задњим седиштима фордова и шевролета. А није у питању примена вештине тапецирања. Додуше, после би обично уследила примена вештине планирања венчања.

Трећу годину средње школе сам започела у стању немира, убеђена да знам све што је потребно да знам у академском смислу – мудра и без могућности да одем било где. Неке од мојих вршњакиња су приступиле рационасању наставе математике и науке између периода удаљавања са наставе или рођења детета, растежући своје школовање на период дужи од додељене четири године; завидела сам им на широком виђењу ствари. Ја сам журила и искористила сву наставу унапред, као неогворни планинар који већ првог дана дугог марша поједе све залихе хране. Испред мене су биле године које ћу провести у читаоници, самостално учећи, које ће накратко бити прекидане часовима домаћинства III и IV који је требало да буду светле тачке. Почињала сам да добијам изгладнели изглед.

Имали смо школску библиотеку и библиотекарку која је сигурно била недољно плаћена за сав посао који је обављала. А опет, сваког преподнева је била ту, председавала читаоници, и ја сам јој запала за око. Тако снажно сам чезнула за нечим да то мора да се материјализовао у ваздуху изнад моје главе и било повезано за ту моју главу стриповским облачићем. Ако је оно што је она тада видела била моја будућност – онда се она возила на мотоциклу у црној кожној јакни с натписом „Прекршитељи” (*Violators*³ – то је заиста било име наше локалне мотоциклистичке банде, и не, не шалим се) ушивеним у виду лука преко леђа.

Ја никако нисам могла да завршим као девојка „Прекршитеља” – могла сам само да сањам о тако узбудљивој судбини. Али била сам одлучна да уништим своју репутацију иако је број начина на које сам то могла да урадим био прилично ограничен будући да сам била мршава девојка коју младићи нису позивали у излазак. Моје уништавање репутације се углавном састојало од неслушања на часу, претварања да сам осорна и измишљања шокантних и потпуно нетачних прича о мом породичном животу. Сада се питам зашто су моји родитељи уопште наставили да ме хране. Гребала сам као мачка у врећи против пропасти које сам се плашила: да останем код куће и стално изнова по хиљадити пут тапецирам мајчин кауч, све док се не појави млади фармер отпоран на кратковидост и спасе ме ропства машине за шивење.

Госпођица Ричиј је имала нешто друго на уму. Једног дана у читаоници ме је ухватила испод руке и рекла: „Барбара, научићу те Дјуијевој децималној класификацији.”

Још једна важна вештина у мом животу.

Укључила ме је у пројекат каталогизације и сортирања сваке књиге од, највероватније, хиљаду књига у библиотеци средње школе округа Николас. И будући да је то било хиљаду пута боље од домаћинства III, проводила сам сате у библиотеци радећи и не жалећи се, докле год ми је било дозвољено да задржим свој надурени изглед. Мада је било тешко видети сврху у сређивању књига које нико никада није ни погледао. И пошто је у то време моја богомдана дужност била да будем искрена, то сам и рекла госпођици Ричиј.

³ Реч *violator* значи и силоватељ. (Прим. ђрев.)

Она се само осмехнула. Она и њена скривена агенда. И постепено, током поступка руковања сваком књигом у соби, открила сам неке ствари. Открила сам *Прохујало са вихором* – књигу за коју сам сумњала да је моја мајка сматра лошом, открила сам и Едгара Алана Поа који ме је насмрт плашио. Сазнала сам и да је каталожки број за књиге о змијама 666. Пронашла сам Саројанову *Људску комегију* на полицама између *Људске анатомије* и *Физиологије човека* одакле је вероватно нико није померио од 1943. године. Али ја сам је прочитала и она ми се обратила. Упркос себи замишљала сам живот сина емигранта који верује да је људска доброта опипљива и величанствена ствар. Почела сам да размишљам о речима попут опипљив и величанствен. Наставила сам да читам. Након што сам прочитала добре књиге, кренула сам да читам о људској анатомији и физиологији човека и сазнала сам да ми се и те књиге свиђају.

У две кратке године зидови моје средње школе су пали и почела сам да осећам опојни мирис света. Почела сам да замишљам свој будући живот какав раније, без књига, не би могао ни да се зачне у мојој глави. И тако нисам завршила на мотору. Завршила сам јурећи по споредним путевима узвишених, вијугавих реченица. Писац. Замислите то.

* * *

Најважнија ствар у вези с књигама које сам читала током своје побуне јесте да оне нису биле оно што сам очекивала. Не могу да кажем да нисам имала претходно искуство када је књижевност у питању, одрасла сам у кући пуној књига. Исто тако, сасвим добро сам се сналазила и у малој градској библиотеци откако сам постала довољно висока да могу да дохватим и горње полице (мада градска библиотекарка није волела децу и спроводила је жестоку цензуру) и жељно сам ишчекивала покретну библиотеку исто као што градска деца жељно ишчекују комби са сладоледом. Моји родитељи су страсно желели да њихова деца заволе књиге те је тако гласно читање књига постало центар нашег породичног живота, а када се ТВ покварило требало им је отприлике две деценије да га поправе.

Опште је познато ипак да када људи досегну извесну животну доб, веома прецизно утврде шта је то што њихови родитељи очекују од њих и окрену се у сасвим супротном правцу као леминзи према литици. Ја сам већ била објаснила својим вршњацима, како би ме неко позвао на састанак, да су ме одгајили вукови и заиста је било крајње време да престанем с таквим стварима. Ако је требало да нађем пут према књигама за одрасле, морала сам то сама да урадим, на свој начин. Да читам ђубре, попут *Прохујало с вихором*. (Сада заправо мислим да моја мајка није имала баш никаквих проблема са књигом *Прохујало с вихором*, али је мудро ћутала.)

Сада када сам и сама мајка саосећам са жељом већине родитеља да успоставимо контролу над оним што ће наша деца читати, гледати или радити. Наше заштитништво јесте пуно љубави, али је погрешно усмерен напор да задржимо своју децу унутар граница онога што ми сматрамо да је исправно и сигурно. Наравно, ја желим да научим своје дете доброти. Али осим уколико бих успела да код себе изазовем амнезију која ће покопати целу моју прошлост, морам да увидим да је немогуће да своју ћерку задржим унутар света који сам ја сама измислила. Свет наставља да

се креће и заиста није могуће загазити у исту воду два пута. Ствари које су мене припремиле за живот нису исте као и оне које ће моје дете увести у свет одраслих.

Оно што ме је отргло од моје надурене адолесценције и натерало да се покре-нем, биле су књиге које су ми омогућиле да проживим туђе животе. Видела сам пешчане олује, Лондон, Грађански рат и Родезију. То што је Рет Батлер рекао „проклетство” ми је било досадно – једва да сам и примећивала речи због којих су мајке бринуле. Примећивала сам речи као што су *бар* за обојене с тим што је реч обојен⁴ била написана другачије – онако како ју је писала Дорис Лесинг, и на крају сам схватила да она заправо означава расизам. Због њега су нека деца у мом округу морала да иду у одвојену школу – то чак није била ни школа већ једнопросторна зграда Методистичке цркве – и да одрастају без текуће воде у кући и без наде да ће икад моћи да поседују фарму. Када сам узела књигу *Марша Квеси*,⁵ роман чија се радња одвија у Јужној Африци, она ми је широм отворила врата која су се налазила тик испред мене. Схватила сам да више не могу да их затворим.

Уколико заиста постоји опасност од књига попут *Марше Квеси* или дела других књижевника која су била забрањивана, та опасност лежи једино у томе што ће оне обогатити наше искуство и дубље нас повезати са нашим ближњима. Понекад оне узрокују и таласања. То се десило у мојој кући. Имали смо неколико трновитих година док се нисам привикла на сва та нова знања у вези с људском комедијом, на људску трагедију, неправедан однос према неким групама људи. Обавестила сам родитеље да сам измислила нови концепт који се зове правда. На крају сам научила да се обуздам. Зачудо, није било убистава у међувремену.

Сада када су моје адолесцентске године далеко иза мене, а које тек очекују моју ћерку, готово остајем без речи из захвалности према упорности и доброј вољи библиотекара у ери која је обесхрабривала читање на незамисливе начине. Створили смо културу која потцењује образовање (у односу на остатак индустријализованог света, у најмању руку), потцењује ширину искуства (у поређењу с нашим потенцијалом), отворено обесхрабрује критичко размишљање (судећи по ономе шта већина од нас гледа и чита) и показује неповерење према страним идејама. Колико ми је познато, израз „неамерички” се изговара с намером да увреди.

Мени лично је најалармантније то што људи толеришу цензуру у школским библиотекама из најбизарнијих и најнеозбиљнијих разлога. Књиге из уметности које садрже (о, ужаса!) нага тела, као и *Чаробњака из Оза* због вештица. Не увек и свуда, али свуда, увек нешто засмета. А цензура одређених идеја у неким деловима државе је довољна да пољуља наставни план на државном нивоу. Понекад суштински. Нађите издавачку кућу довољно храбру да у своје средњошколске уџбенике укључи темељну дискусију која се тиче принципа еволуције. Срећно вам било. А опет, сваки ботаниста, зоолог или еколог ће вам рећи да у њиховој области еволуција значи исто што и теорија микроорганизама у медицини. Очекујемо од наше деце да спасу оно што је остало од наше планете, а из попустљивости према религиозним

⁴ *Colour* – британски начин писања речи „боја” уместо *color* како је Американци пишу. (Прим. прев.)

⁵ Књига Дорис Лесинг. (Прим. прев.)

убеђењима неколицине, дозвољавамо да читаве генерације будућних научника клијају и расту у вакууму.

Родитељи који верују у креационизам имају свако право да својој деци кажу да је свет настао одједном, 4004. године пре нове ере. Сам бог зна да ја својој ћерки говорим ствари о економској правди које су исто толико удаљене од главног тока америчке догме као и креационизам од еволуције. Али не очекујем од ње да оде у школу и одбаци учења историје западног света или капиталистичку економију због мене. Исто тако, на родитељима креационистима је да учине своју причу убедљивом својој деци насупрот школске изложбе фосила диносауруса, решавања генетских загонетки, кристалне јасноће Дарвинове логике и целе сјајне науке о свету који еволуира. Није на наставницима да стидљиво обилазе око религије скривајући теме које би могле да доведу до постављања непријатних питања код куће. Вера је по дефиницији непропустива када су у питању чињенице. Веровање које се може променити услед стицања нових знања је вероватно научно, не религијско и вредност науке лежи управо у томе што је отворена за ревизије.

Уколико на овој земљи постоји неки фатални појам то је убеђење да широка схватања могу бити фатална. Тешка, узнемирујућа, страшна – све то, да. Али те повреде никако неће бити смртне за снажно дете. Прочитала сам Дорис Лесинг када сам имала седамнаест година и остала шокирана јер сам се пробудила из своје мирне, следе-за-боју коме и нашла се у свом расно подељеном граду који сам звала својим домом. Схватила сам да сам била тупи учесник у ужасној ствари. Гризла сам нокте до крви, беснела неко време против свих које сам волела, потресена сазнањем колико тога сам имала – и колико још увек тога имам – да научим. Али да нисам дошла до тог сазнања, живела бих ситнијим, зловнијим животом.

Прелазак је вредан олује. Питајте моје родитеље. Пре двадесет године верујем да би рекли, „Ево, узмите ово дете, заменићемо је за џак боба.“ Али данас они имају посебну полицу у својој кући за књиге које носе њихово презиме на свом хрбату. Мршава је то награда за дебеле родитељске томове стрпљења, сигурно, али барем им не рђају мотоцикли испод надстрешнице.

Хвала Дорис Лесинг и Вилијаму Саројану и госпођици Ричиј. И свим оним мудрим наставницима који су спасли неку осорну душу попут моје.

Изворник: Barbara Kingsolver, *High Tide in Tucson: Essays from Now and Never*, Harper Collins Publishers, Inc., New York, 1995.

(С енглеској превела Данијела Јовановић)